

N. Pál József

„Befed ez a kék ég...”

Törőcsik Andrásról – búcsúzóban

A gyermekkoromban, 1966–67-től belém esett futball-láz intenzitása múltóban volt ugyan, ám 1977. október 19-ének késő délutánja kora estéjének egy mozzanatát, amíg élek, nem felejttem el. Az UEFA-kupa második fordulójában (a 32-ből a 16-ba jutásról szólt a párharc) az Újpesti Dózsa a spanyol (illetve baszk, de ennek mi, magyarok aligha tulajdonítottunk jelentőséget akkor) Atletico Bilbao csapatát – az előző sorozat döntőjét! – fogadta éppen. Győzelmet, tisztos előnyt reméltünk persze (2–0 lett ide!), meg továbbjutást (ez nem jött össze, idegenben 0–3 lett a vége), s egy huszonnégy éves, nekem alig három, de inkább csak jó két éve föltűnt, ám ekkor már szinte hétről hétre bámulatosakat villanó szőke kislencsés játéktól vártunk sokat.

S el is jött a meccs egy pillanata, ami, ha nincs, erre a találkozóra az egykori tanúk sem igen emlékeznek talán. Így meg mitológia lett belőle, legenda, ami – a szó eredeti jelentése szerint – folyvást „olvasandó”, tehát elmesélésre, továbbörökítésre érdemes, ha nem lesz majd eleven szemtanú (a ma élő legfiatalabb is elütötte már az ötvenet) akkor is! Szóval: jött a 11. perc. (Miért tette, rejtély, tény, hogy bravúrjait rendre a játék elején mutatta be a srác, s aznapi tündöklését gyakran „be is fejezte” ezzel.) A labda az ifjúhoz került a felezővonal táján, már az ellenfél térfelén, a balösszekötő helyén, ahogy akkoriban mondtuk. S jött, amit elmesélni nem lehet, amit látni kellett (volna), de megpróbálni muszáj. Megindult a kapu felé, átlósan, folyvást jobbra tartva. Látszólag semmi különöset nem tett, az ellen játékosai sorra rogytak össze előtte, körötte mégis, a szemmel észlelhetetlen váll-, csípő- és bokamozdulatok nyomán. Mintha balra indult volna, mégis mindig jobbra ment, a labda meg szinte „magától” gurult tovább, négy-öt spanyolt is elhagyott, míg a tizenhatoshoz ért, „jobbkötében” már, a büntetőterület sarkától pár méterrel beljebb talán. Amikor balra billenve, de jobbra lépve az utolsó védőn túljutva a vonalhoz (kicsit azon belülre?) ért, a következő lépésnél a labdát – nem lehet máshogy mondani – rúgómozdulat nélkül rúgta meg, de úgy, hogy esküszöm, nem vehettük észre, mi lesz másfél-két másodperc múlva.

N. PÁL JÓZSEF (1957) irodalomtörténész, az ELTE oktatója. Legutóbbi kötete: *„Ha reménytelen a Lehetetlen...”* (MMA Kiadó, 2022).

A pettyes (tényleg az volt) meredeken emelkedni, aztán hullani kezdett (húszméternyi lehetett a levegőben), úgy, hogy a veszélyt érző, a kapujából alig kilépett, még az ötösnél sem tartó hálóőr kinyújtott keze felett pár centivel elhaladva, a hosszú sarokba pottyant. Gól volt, vezettünk. A találat annyit ért, mint akármelyik a sok millió közül, mégis – hiszem – a játék megfejthetetlen titkát, és ritka csodáját hozta szemünk elé a jelenet.

Még abban is, hogy nincs felvétel róla, bár a futball metafizikai tartományára nézvést, lehet, így jobb talán. Éljen csak e pár (legföljebb 10-12) másodperc a szájhagyományban tovább, mint a görög istenekkel megesett históriák egykoron. Hiszem, ha nagy tornán (VB, EB, nemzetközi kupadöntő) esik ez a gól, a futballvilág máig emlegeti, akár Puskás londoni cselét, Pelé '58-as vébédöntőbeli „esernyős” dugóját, Maradona '86-os szlalomját az angolok elleni negyeddöntőn és egyebeket. S még valami a történethez tartozik. Az Atletico kapujában José Angel Iribar, a '64-es Európa-bajnok, negyvenkilencszeres spanyol válogatott (az Arconada előtti csúcstartó) legenda állt. Biztos vagyok benne, ha ma, majd' 80 évesen megkérdezik, erre a jelenetre, Törőcsik András nevére, góljára hajszálpontosan emlékezik.

Mondom, a gólt negyvenöt éve nem láttam, de mindörökre őrzöm. A '78-as vérére való kvalifikáció interkontinentális selejtezője (európai csoportunkban Szovjetunió és Görögország előtt végeztünk az élen) hetek múlva volt Bolívia ellenében, a meccset itthon 6-0-ra, odakint 3-2-re hoztuk (Törő itt is, ott is gólt szerzett), s emlékszem, meglehetősen magasra szökött a reménykedés. Azt, hogy – két, „fölfoghatatlan” távollét után – kijutottunk, nem bravúrként, hanem a világ rendje helyrebillenéseként kezeltük akkor, s hittük, hogy az Argentína, Olaszország, Franciaország, Magyarország csoportból gond nélkül továbbjuthatunk. Tudom, nehéz elképzelni ma, de a franciákat nem véltük igazi ellenfélnek – '72-ben Párizsban, '75-ben Budapesten vertük őket, nem az a csapat volt, amivé pár év múlva lett Platinivel az élen –, az olaszok technikásak, gondoltuk, ez fekszik nekünk, az argentinok otthon vannak ugyan, ami rázós, de két éve simán „ütöttük” a Népstadionban őket is, így döntetlenre biztos jók leszünk. S persze a hatvanas évek, midőn a világ élvonalában tartott számon mindenki bennünket, nem volt oly messze még, a minapi nagyság újraélni vágyott tudata egy jó húszas szurkoló lelkében is elevenen élt. S hiába észleltük, hogy az Ajax, a hollandok hozta „totális futball” fordulata másik dimenzióba emelte ezt a játékot is, amire reagálni nem ment, s nem is nagyon akaródzott nekünk, a szív, a futballbolond szív megint győzött az ész fölött.

S ami a lényeg! A tizenkét esztendei vébé-böjtölést követő reménykedés „zászlóshajója” két, egyaránt 1955-ben született ifjú volt. Nyilasi Tibor, a Fradi kissé Albertre is emlékeztető módon szlalomozgató, jól fejelt s gólerős középpályása az egyik, Törőcsik András a másik, sőt, az ő játékának csodája lett az álmodozás teteje elsősorban. Mi tagadás: én is reménykedtem (reménykedni akartam?) módfelett, s mint a nagy tehetség villanásához szinte szakrálisan vonzódo lélek (minden területre igaz ez máig!), az újpestiek kilencesétől vártam

futballunk „megváltását” szokásos óvatoskodásom és – mert a foci nem mérhető sportág – szorongásaim ellenére is. Lehet, e rációt felülíró várakozás adta, hogy valóságos rémálommá lett a vég? Mert nemcsak vébés óhajaimra, de a magyar futball „megválthatóságára” nézvést is eltört akkor valami bennem, legalábbis így érzem ma már. Aztán – esztendő múlva – az illúzióvesztés a „megváltójelölt” pályáját illetően is érvényes lett alighanem. Soha többé nem lettem képes egy játékos lélekfordító erejében hinni már, így Töröcsik labdarúgásunk utolsó, a nagyság tapasztalata-hite utáni korban – szóval, 1968–69 után – játszott, de önnön feladatát be nem teljesített zsenije maradt nekem. Senki, aki utána jött, e szempontból hozzá nem mérhető! Ő az utolsó futballista e honban – 1979 nyaráig –, aki képes volt elhithetni velünk, pillanatokra legalább, hogy labdarúgásunk régi nagy híréhez lehet méltó újra. Ma már tudjuk, ha – mondjuk – az 1968–69-ig való idő a mérce, akkor nem lehet! Elmondanám, hogy ennek az „igazi” Töröcsiknek az utolsó meccsét élőben láttam, ami után pár órával rádöbbenni véltem, hogy nemcsak futballunk föltámadásának maradék illúziója (ez egy évvel korábban megtörtént), de a közösségünk örömeire (!) való magyar világklasszis felnövésének esélye is odalett.

1979. június 16-a volt, s a már bajnok Újpesti Dózsa a már benn maradt ZTE-vel játszotta az utolsó fordulót Zalaegerszegen. Csúnya idő kerekedett, előbb szitált az eső, aztán a találkozón alaposan rázendített, még a reflektorokat is be kellett kapcsolni egy időre, noha nem volt este még. Gólokban gazdag eredmény lett (3–3), volt iram is néha, az éberebbek „bunda, bunda” skandalása harsogott a találkozó utolsó perceiben, aztán jól megázva hazamentünk. Tudott ma már – én a két hónap múlva „lelépett” csodakapus Tóth Zoltán tén ’89-ben olvasott interjújából kaptam bizonyosságot a tényről –: nagyobb arányú döntetlenben egyeztek meg a felek, úgy, hogy Fekete László, az Újpest harmincnál tartó gólvágója mennél többre jusson, hogy az Aranycipőért zajló versenyben lehessen az első helyre esélye még. (Akadtak román, bolgár, ciprusi játékosok, akik nem voltak szemérmesek, a maguk bajnoksága utolsó fordulóiban „ontották” a találatokat akkoriban, így nagy kivetnivalót nem is láttunk volna a kísérletben, ha tudtunk volna róla.) Mi tagadás: zetesként is Töröcsiket figyeltem elsősorban. Nem fogták védőink szorosán, ámulva néztem, ahogy a labda a lábán „zenélt”, s ahogy a kialakuló tócsák közt tánc lépésben, utánozhatatlan mozgással közlekedett. Az első negyedórában kétpercenként ugratta ki Feketét, aki fejét lesunyva robbant, majd az oldalhálóba, a felső lécre, vagy a kifutó, magát jobban összehúzni már képtelen kapusunkba, Bolemányi Jánosba lőtt. (Szünet után csak „bekotort” egyet, s harmincegy gólja – a harmincnégyet elérő holland Kees Kist mögött – az Ezüstpőre lett elég.)

Nos, Töröcsik, aki – mert sietett a szabadságra, hogy mielőbb „kifújja a gőzt”, mondta később – nem a csapatbuszon, hanem barátja kicsi autójának „anyósülésén” igyekezett Pest felé, ekkor sérült meg brutálisan a síkos útról lecsúszva Zalacsány előtt. Hírlett, fölépülése hosszú hónapokba telhet, s az is kétséges, lesz-e még teljes értékű játékos egyáltalán. S úgy hiszem, hiába lépett pályára közel egy év múlva, ’80 tavaszán, bal lába, csípője (meg a lelke?) sosem lett

a régi már, s ez jobban fáj (neki és nekünk, szurkolóknak is), mint hogy az Argentínában fellépő világválogatottban lett volna kilenc nap múlva – '79. június 25-én – jelenése, ami így örökre elmaradt. Lehet, a sors akarta, hogy „pont oda”, az esztendővel korábbi gyötrelmes emlék színhelyére – ugyanabba a Buenos Aires-i stadionba! – ne térjen vissza?

Szóval: a testében is még tökéletesen ép – „igazi” – Törőcsiket az utolsó meccsén láttam játszani, ám a szó (igazi) bővebb magyarázatot igényel talán. Hiszem, ez volt az a pillanat (a sérülése), amidőn ráeszméltem, hogy a szívembe csempészett remény, ami a magyar futball lehetségesnek látni akart feltámadása históriájában óriási szerepet álmódott neki, végképp szertefoszlott. Arra, hogy „megváltó” lehet ő, soha '79 nyara után nem gondoltam már, ha mutatott nagyrítkán valamit a „régiből”, akkor sem! Mondom, az ő „élre szökkenésében” bíztam (bízni akartam?) az 1978/79-es idényben is még talán, de nem szabadulok a gyanútól, hogy labdarúgásunk számomra eddig utolsó, közösségi (!) reményt ígérő zsenije (mert például a szintén nagyszerű – Törőcsikéhez nem mérhető – képességekkel megáldott Détári útja, ha befutja, „csak” egyéni siker lett volna már!) adottságaihoz méltó pályájának magyar reménye – nem szigorúan szakmai értelemben – már '78. június 2-án este – nálunk 3-án éjszaka egy óra körül – odaveszett lényegében. Summa summárum: játszott még – hol így, hol úgy, hol itt, hol ott – vagy tíz évet '79 után, de a róla való beszédnek a „be nem váltott remény” sajkása állandó része lett ekkorra az emlékeim szerint.

Tudom, senki, az eredmény-, a siker- és – újabban – a „topmánia” fogságába beleszületett, belenevelődött, s csak ennek koordinátái mentén gondolkodni képes szurkoló nem érthet egyet azzal, amit mondok, de a magyar futball jó fél évszázados tendenciáinak figyelőjeként hadd jegyezzem meg, hogy ez engem most nem érdekel! Elhiszem, hogy a rendkívüli tehetség emlegetése – akár megléte – önmagában nekik semmit sem ér, s kizárólag a látható, összeszámálható góloknak, címeknek, trófeáknak hisznek, csak ez lehet az elismerés, tisztelet, csodálat – és rajongás! – fundamentuma, s ezen az erőszakosan határozott mércén Törőcsik András labdarúgói „műve” – mi tagadás – nem mutat számukra sokat. A három magyar bajnoki cím meg a negyvenöt válogatottbeli szereplésen összehozott tizenkét gól, a két világbajnokságon való – sikeresnek nem nevezhető – részvétel még a honi „számegyenesen” sem emlékezetes, a francia másodosztály rövid kirándulása meg pláne nem. Hol volt ő az igazi sztárokhöz mérten, a világklasszis fordulatot meg főleg felejtjük vele kapcsolatban el. Nem volt akaraterije, ráadásul kudarcáról csak maga tehetett!

Mondhatnám, eltérő időt, a korállapotok, a gondolkozás- és látásmódok, eszjárások különbözőségének számbavétele nélkül összevetni nem érdemes, mert tévútra visz. Akad kiváló, a játék minden faktorát megszállottan követő, alaposan ismerő, de már az 1990 utáni világban szocializálódott futballszakos, aki az általam – nyilván szubjektíven! – legjobbnak nevezett Pelénél például azt hiányolja, hogy európai „topcsapatban” nem mérte meg magát. S hiába hajtogatom, hogy nem releváns a fölvetés, a hatvanas évek futballimádója nem „így”

gondolkodott ugyanis. Nyilván szerette volna Pelét csapatában látni a Real Madrid, az Inter vagy a Milan szurkolója is alkalmasint, ám abban, hogy a brazilt a világ – jó, egyik – legjobbjának ismerje el, e „hiány” (hogy nem nyert BEK-et, mai BL-t például) se lélektani, se „szakmai”, se semmilyen értelemben nem gátolta meg. Ezt a „statos”, „transfermarktos” szemléletet a labdarúgás – főleg 1990-et követő – radikálisabb, egyre gyorsuló, ma már mindent determináló üzleti fordulata hozta el visszavonhatatlanul! Jelek, nagyon határozott „jelek” voltak persze a hetvenes meg a nyolcvanas években már erre is, ám állítom, Törőcsik „idejében” másképp, más lélekkel néztünk e játéokra még.

Hogy mi volt e „másság”, meglehet, csak személyemre nézvést tudnám hittel elmondani, de esküszöm, jól emlékszem, mit éltem át. Emlékszem, hogy ama nap éjjelén, a '78-as világbajnokságon a mieink argentinok elleni nyitó meccse, az igazságtalannak érzett vereség, Törőcsik és Nyilasi hajrábeli kiállítás után milyen üres szemmel néztem a falum felett ragyogó csillagokat, pedig elütöttem a húszat, s futballunkra '69 – Marseille – óta megfonnyadt lélekkel néztem már. Hiába voltak a – főleg utólag! – baljósnak tetszett előjelek (a lélekölő, többhetes, Várady Béla kidőlését is eredményező műfüves edzőtábor, a gárda kapitányát felörlő – tipikusan „kelet-európás” – londoni „áruházi ügy”, a vébéről lemaradt, felbőszült angol válogatottól való fölösleges 4-1-es vereség), mégis bízunk valamiben. De nem a – már említett – természetesnek fogadott vébé részvétel, nem a fölhorgadt remény, hanem a szóke fiatalember várt csodatételei hajtották az én szívemet is alighanem, s ez a visszatérni tetsző gyermekkori áhítat omlott most újra össze egy-két perc alatt. Óriási volt a várakozás, jó hetvenezer órjögő argentinna a lelátókon, az akkor divatos konfettiesőtől percegig látni se lehetett, s a Fazekas helyetti új cséká, Kereki Zoltán vezette gyászszalagos (Bozsik József két nappal korábban halt meg) gárda elszántan, de mégis megszeppenve állt a pályán a himnuszok alatt. S csoda történt szinte: vezettünk a tizedik percben. Jött ugyan az egyenlítés, de aztán – így éltem meg akkor – öldöklővé vált a küzdelem, a döntetlenért szorítottam szívdobogva, egészen a nyolcvanharmadik percig. Úgy láttam, Törőcsik is küzdött rogyásig, próbálta elől tartani a labdát, ahogy lehetett, de a sok lúd disznót győzött, mint mindig végül. Ha cselezni kezdett, sose durván, sose nagyon látványosan, de rendre azonnal elütötték. Szó, mi szó, főleg a második féldőben egyre ingerültebb lehetett. A bíró fújt ugyan, majd mosolyogva intett, keljen föl, ne nézegessen méltatlankodva reá. Nyilván úgy érezte, Garrido a portugál a házigazdákat támogatja (így volt biztosan, ám hogy „csalt”, nem mondanám, egyszerűen megtette, amit az esélyes rendező rangja, a hangulat ilyen esetben általában „megkövetel”, sőt – a „helyzettől” szenvedő ellenfelet kivéve természetesen! – rendre mindenki számol is ezzel).

Úgy emlékeztem: Törőcsiket szinte gyilkolták az argentinok, s a bíró aljasul túrta ezt. Többször láttam a mérkőzés fölvételét azóta, idősödő fejjel már s bizony a valóság az emléket fölülírta némileg, de a fájdalmat persze nem. Sokat szabálytalankodtak ellene (nagyon tartottak tőle, aligha véletlenül hívták meg

egy év múlva a világválogatottba őt!), de durvább faultot egyet láttam csupán. Talán Galvan volt, aki magasra emelt lábbal állon, nyakon, mellen rúgta a fejfel a labdát tovább vinni akaró csatárunkat egyszer, ami sárgát ért volna minimum, de az elmaradt. Ekkor Törő az őt felhúzni próbáló bíró kezéből kitepte a magáét, s mondott is valami cifrát alighanem. Vélem, Garrido igen megjegyezte a jeletet. Aztán – egy szerinte fordítva megítélt bedobásnál, a második játékrész elején – földhöz vágta a mi fiúnk a labdát, ekkor jött a sárga lapos figyelmeztetés. Majd – hittük, e rövid időt csak kibírjuk – elérkezett a nyolcvanharmadik perc, az a szerencsétlen, több védői hiba nyomán begyötört argentin gól. Állítom, így érzem ma is, abban a helyzetben a keserűség a vereség bizonyosságával együtt lett úrrá a magyar lelkeken, s Törőcsik a félpályánál, „ártalmatlan” szituációban a reá hátulról támadó ellenfelébe sarkalt, másfél perccel a bekapott találat után! Az éles sípra emlékszem, a riporter öntelten cinikusnak érzett szavaira („Törőcsik megkapta, amit mondtam! A pirosat!”), a némi téblábolás után mészfehér arccal leballagó ifjú hosszan kísért hátára (jól tudta az operatőr is, „ki” ő!), amiről szólva Egressy Zoltán *Lila csík, fehér csík* című könyvének 23–31. oldalát kötelező olvasmánnyá tenném mindenkinek, akit a labdarúgás a statisztikákon meg a trófeákon túl is érdekel.

Ezt olvasom többek között: „az első igazi nagy törés borzalmas pillanatai ezek. [...] Nézem újra és újra, figyelmesen, szigorúan, mintha nem tudnék az előzményekről és a következményekről, ezt a pár pillanatot kellene megfejteni, mitől nyilvánvaló, hogy nagyobb a baj, mint amekkorát a képek sugallnak, miért esünk ki mégis ebben a pillanatban, nem matematikailag, hanem lélekben, hogy képes még mindig ennyi érzelmet kavarni a villanó piros lap, szinte diadalmasan mutatja fel Garrido, a portugál bíró. Ekkorra már világos volt, hogy kikaptunk a későbbi világbajnoktól, a második argentin gól eldöntött mindent, idő ugyan lett volna még, de a hősies helytállás megtört, a bekapott gól letaglózott mindenkit, fel sem merült az egyenlítés lehetősége, se szurkolóban, se játékosban, az akkori érzés itt van bennem tisztán, tart még a meccs, de tudom, hogy már vége, objektíve nézve talán nem érdemtelen a vereség, de objektíven ezt a meccset lehetetlen értékelni. [...] azt sugallja a testbeszéddel [ahogy a kiállítás után lefele sétál – N. P. J.], mintha semmi különös nem történt volna [...] hiába látom, mennyire laza, tudom, hogy most dől össze benne a világ, beszélhet később akármit, elkönnyítheti az egészet nyilatkozataiban, ott egy vagyok vele, tudom, mi történik belül, most bizonyosodik be, hogy a világ nem igazságos, ő a saját bőrén tapasztalja, én az ő példáján.”

Hiszem én is, ott, abban a pillanatban nemcsak az a mérkőzés, de a magyar labdarúgásban is valami véget ért. A fejét elvesztő, előre megfontolt szándékkal szabálytalankodó Nyilasi kiállítását már csak a változtathatatlan mondat végén volt a pont. Igazságtalannak éreztem-e én is a világot akkor, nem firtatom, de az olaszok és a franciák elleni, egyaránt 3–1-es vereséget szinte egykedvűen néztem, a számomra tökéletesen hangulattalan, érezhetően hitehagyott magyar játékot hozó meccseken. Kiestünk, a csoport tökutolsójaként, 3–8-as gólkülönbséggel,

nulla ponttal kullogtunk haza. Aztán egy hét múlva jött a már akkor is egyszerű brutálisnak és groteszknak tetsző hír: az MLSZ (elnöke a sziklaszilárdan despota, ellentmondást nem tűrő Kutas István) Törőcsiket és Nyilasit a válogatottól – mert „szégyent hoztak” ránk – egy teljes évre (a kiállításért a FIFA-tól egy meccset kaptak, amit le is töltöttek az olaszok ellen) eltiltotta! Az új vezetés (a politikai felügyeletben Biszku Bélát a sokkal joviálisabb Korom Mihály, az MLSZ-ben Kutas Istvánt Szepesi György váltotta fel) a büntetést föloldotta, Törő a bénult válogatottban kevésbé, de a bajnokságban újra csillogni kezdett, ám jött '79. június 16., és minden megváltozott. A lejtőn levő honi futballt – pedig mennyire vártunk reá! – ő sem váltotta meg tehát.

Számomra, avagy az én sporthistóriai tudatomban ennek a pályafutásnak az érdemben – a „törőcsikség” lényegére nézvést – tárgyalható része befejeződött, ami hátra volt még, noha időben az a több, arra mint valamiféle „toldalékra” tudok visszatekinteni csupán. A '81-ben játszott világbajnoki selejtezőket (a románok, az angolok, a svájciak, a norvégok ellen) a Népstadionban élőben láttam például. Törőcsik gólt e sorozaton a tizenhárom magyarból egyet sem szerzett, lehet, nem is játszott rosszul olykor (a norvégok elleni hazai 4-1-en – hogy kijutunk a muniálra, ez a találkozó döntötte el! –, bár az ilyesmit nem figyeltük-számolgattuk annyira mániákusan akkoriban még, három gólpasszt is „jegyzett”), ám játékát az 1976-77-es emlékek felől nézve már nem tudtuk felhőtlenül csodálni, azt hiszem. A fizikai vagy a lélektani korlátai akadályozták-e jobban a csillogásban, nem tudhatom, ám nem is vártam a korábbi ihletett villanásokat tőle már. Fáj kimondani, de mintha a zseni asszimilálódott volna a közegéhez, s a mi hanyatló, igen ritkán fölélénkülő futballkedvünkhöz is. E fölélénkülések hőse azonban nem ő volt már 1978-79 után, sőt – állítom – nem is lett e „szerepben” hozzá fogható magyar ezután, mert aki lehetett volna (Vácz Zoltán például!) a közeg törvényéhez való hozzáállásában, illetve abban, ahogy e közegből a maga önpusztító öntörvényűségével kilógni akart, szinte indulása pillanatában „tett róla”, hogy ne legyen az.

Még a számok is beszédesek talán. Hősünk negyvenötösör volt válogatott, ebből '76 vége és '78 nyara közt tizenháromszor, '79 és '84 közt harminckétszer, de tizenkét góljából hetet az első „szakaszban” szerzett, '80 májusát követően – huszonöt találkozó! – viszont egyet csupán! (Huszonkilenc éves kora után nem lett többé válogatott.) Azzal, hogy szerepe megváltozott közben (hátrébb, irányítóként játszott?), engem ne etessen és vigasztaljon senki, mert nagyon másról, a honi közeg (s benne e játék) leépüléséről s egy személyes sorstragédia metszéspontjának a kivédhetetlenül törvényszerű következményéről volt szó itt. S még a „ha korábban kimegy külföldre” óhajával se jöjjön elő senki sem! Mikor kellett volna kimennie? 16-18-20 évesen? Nem mehetett, s vélem, nem is akart talán. 21-23 évesen, amikor villogott, s a világhír ígérete lebeghetett a szeme előtt? Vagy 24-25 évesen a sérülés után, amikor – még mindig! – diszsidálnia kellett volna ehhez, hisz az engedély '79-től csak a harminc fölöttiekre (elsőként Bálint Lászlóra) vonatkozott? Aztán késő lett már, de vélem, késő lett

volna tán korábban is. Senki futballista (és ember!) nem tud nagyon mássá lenni a mediatisáltabb korban ugyanis, mint amilyenné a korábbi években szocializálta környezete. Állítom, ha Törőcsik – teszem azt, '77-ben vagy '78-ban – elmehet (mondom, nem mehetett!) nem lett volna könnyű dolga Nyugaton. Nézze meg valaki a huszonnégy éves magyar s az ugyanennyi idős Maradona fotóját egymás mellett, a két játékos testfelépítését, izmait, különösen a lábukat. Ég és föld a differencia, noha – igazat adok Mezey Györgynek ebben – tehetségben meglehetősen az argentinval egyenrangú a mi fiúnk minimum. S akkor a két közeg, a két futballszocializáció alapvető eltéréseiről, kényszerítő vagy – nálunk – kényelmesítő természetéről nem is beszéltem még.

Summa summárum: amikor Törő külföldre ment – a francia másodosztályba '85-ben – csakis pénzről, de szakmai fejlődésről nem lehetett szó akkorra. A válogatottban nem is jött szóba már ezután (tudom, Mezeynek, a rajongónak a '86-os keret összeállításkor eszébe jutott még, de a történet elhalt pillanatok alatt). Kimehetett, játszott, így és úgy, közben magánélete összedőlt, amit – tán nem véletlenül – sosem tudott „egyesbe hozni” már, majd egy újabb brutális sérülés – 1989-ben az MTK játékosaként (a második pályára lépésekor!) szenvedett súlyos lábtörést – után az élete neki „értelmes” szakasza valójában véget ért. Ami történt ezután, nem hiszem, hogy – alapvetően – történhetett volna máshogy is. Részleteiben persze igen – az agykárosodással járó „eséseket” elkerülhette volna –, de lényegében nem. Bizonyos: soha többé nem volt ő a „helyén”! Lehet, mindennek így kellett történnie, ily végletes koordináták között, hogy ennek az életnek a tanulsága még inkább kiáltó legyen?

Egyéni, szerintem a világ legelső vonalához mérten is páratlan képességeinek miatt csak töredékét „váltotta valóra”, a halál közelében erről hosszan medíálni nem helyénvaló, de tehetsége természetéről és sorsáról lehet szót ejteni tán. Ballai Attila szava jut eszembe: Törőcsik nem hozta ki magából, ami benne volt, de megmutatta! Tán ez volt az ő futballhistoriai egyedisége e sajátosan magyar bázison, meg hogy amit „megmutatott”, azt a fociimádó lelket foglyul ejtő káprázattal mutatta meg. Fájlalhatjuk, hogy legnagyobb pillanatairól nem maradt fenn mozgókép igazán. Jó, a Köln elleni '83-as KEK-negyeddöntő szemtelen dupla hintája „megvan”, de – higgye el bárki ifjabb ember – ez a mozgólatsor csak ügyes produkció volt azokhoz képest, amelyeket az „igazi” Törőcsik – nem nagyon sűrűn! – főleg 1976–77-ben produkált. Sejttem, az újabb évtizedek igényein felnőve nehéz megérteni, mégis leírom: lehet, se gól, se helyzet nem lett e pillanatokból alkalmasint, de aki látta, annak a szemébe és a lelkébe égett az egész. S aki érezte is e misztériumot, hihette: maga Isten „játszhat” így, avagy ő üzen a futball titkáról Törőcsik mozgólataival nekünk. Lássátok, örvendezetek, s ne csak a trófeák után áhítozzatok agresszív akarással és mindenáron! Aki vagyok, most éppen e gyereken mutatom meg én, hogy gazdálkodik az ajándékkal, amit tőlem kapott, az az ő – meg a körötte élők – dolga ezután.

Nem tudom, „küldetésével” mennyire volt tisztában. (Tudta, jobb mindenki más magyarnál, de ez nem az említett „tudás” egyáltalán, ez csak a honi sztárság

megéléséhez volt elég.) Barátja, Bendó Zsolt lejegyezte szavai azt sugallják, igen, számon tartotta mulasztását – utólag legalább. Így a részlet: „Egyet sajnálok, Zsolt, hogy nem tudtam magamból kihozni mindazt, amit a Jóistentől kaptam. Azt a kiváltságos tudást, ami az ölembé hullott, amiért meg sem kellett dolgoznom.” Ha pontosan idézte az egykori játékos szavait a szerző, döbbenetes ön- és helyzetismeret e vallomás, s még arra is magyarázat talán, miféle fájdalommal élt az az ember, aki gyötrelméről sohasem beszélt – sőt, „lazasággal”, legyintéssel takarta el azt –, mert van, amiről beszélni nem lehet!

Az a gyanúm, Törőcsik a sorsának, fájdalmának legmélyebb rétegéről beszélni sohasem, vagy mint a barát lejegyezte, imént idézett szavai sejtethetik, csak igen-igen ritkán, akkor is szűkszavúan tudott. Lehet, szégyellte volna a kitakaró vallomást önmaga előtt is talán? Számos példáját ismerhetjük ennek, nagy tehetségek, magas intelligenciájú, így rendszerint érzékenyebb emberek esetében is – vagy főleg ott! –, akik életük csődjét nem szívesen ismerik be hangosan, s gyakran lépnek az önmaguk elől menekülés, az önpusztítás útjára is. Iharos Sándor végzete jut eszembe a magyar sport történetéből sokadszorra már, de a szintén futballzseni – és szintén tragikus sorsú! – Kocsis Lajosét is szóba hozhatnám alighanem. Igen, az „érzékenység”, ami nem azt jelenti, hogy könnyen megbántódik az illető (az sokszor hisztéria csupán), hanem, hogy az életét nemcsak materiális (kihasználható, kizsigerelhető) életként, de létként, létezésként is érzékeli, amit a sorsává lett hivatásával (ez lehet tudomány, művészet s a játék misztériuma is) él meg a „közember” számára rendkívül intenzíven. Higgycs el bárki: amikor Törőcsikbe a pályán belerúgtak a „rombolók” (az ellenfél védői, akiknek amúgy – haszonelvvel élőként! – ez volt a „dolguk”), azt ő nemcsak a játék részét képező szabálytalanságnak fogta fel, de aljas rombolásnak is szó szerint, ami az ő készül „építményét”, a játék örömét roncsolta széjjel. Ő mindig „épített” volna újra meg újra, ellenfelei meg romboltak csupán – Egressy Zoltán is erről ír, nagyon pontosan –, kérdés, meddig lehet ép türelemmel elviselni a rombolást. Mikor lázad, keserűen, dühösen, vagy legyint unottan a lélek, s kezd haragudni a játék tisztaságának elvi fölügyázójára (a bíróra), aki az ő szent, örömben fogant szándékát nem érti, nem védi, nem tiszteli?

Készséggel elismerem, Törőcsik sosem lett céltudatosan „profi” a szó mai, de már az ő idejében is használatos értelmében, szerintem egyszerűen nem volt alkalmas reá, sem lelki alkata, sem az akkori hazai futballközeg nem tette lehetővé, hogy azzá váljék. A közegnek (ebbe minden beletartozott, a vezetőktől, az edzőkön át a rajongókig) megvolt a maga vaskos felelőssége persze, de „túl jó” ember és öröme, szeretetre vágyó lélek volt ő ahhoz, hogy az egyre „cél-szerűbbé” váló, már-már tomboló futballelvárásoknak megfeleljen. Bármilyen emlékezést hallok, olvasok, általános a vélemény. Nagyon jó, stabil családban, szerető körülmények közt nőtt fel, szelíd, tisztelttudó gyermek volt, intelligens és nagyon jó tanuló is a gimnázium harmadik évéig. (Aztán már nem annyira, s levelezőn érettségizett.) Ez az őszintelligencia a ritkán, de még „ép” állapotban adott interjúin is áttűnt nekem. Hiszem, számára a játék az önmagává válás

szabadságának misztikus alkalma volt eredetileg, s mert jobb képességekkel áldotta meg a sors, mint bármikori társait, fürdött az őt körülfonó csodálatban, az örömben, a BVSC NB II-es majd az Újpest NB I-es és válogatott játékosaként s mutató arcú szőke, fiatal fiúként is természetesen.

Én, ha Orth, Puskás, Albert, Bene pályájára gondolok, csodálkozom, milyen későn került az élvonal közelébe egyáltalán. Amikor első NB I-es bajnokiján játszott '74 őszén, a huszadikat taposta már, s még a '75-ös évben sem lett stabil csapatagnak nevezhető. Jó, a sorrendben hetedszer is bajnok Újpest csatár-sorába nem volt könnyű beférni persze, egy hír szerint a sűrűbb játékot a szintén nagyon technikás Zámbo Sándor pörös szájának köszönhette, aztán '76-ban – midőn a nagy sorozatot megszakítva a Fradi „csikócsapata” lett a bajnok! – meglődült a szekér. Csodálták az ifjút, még a nagy ellenfél szurkolói is miatta jártak a Megyeri útra. Az őszön játszott első vébéselejtező (1-1-re végeztünk Athénban a görögök ellen, s ezt kudarcnak fogtuk föl akkor!) után szinte bekiabálták a válogatottba őt. Bécsben debütált, 4-2-re vertük Ausztriát, s amit a fiú művelt egy-egy pillanatban – például a második magyar gól előtt a klasszis Pezzey ellenében –, attól mindenki elalélt. Hittük, esetleg hinni akartam én is, új fejezet kezdődhet „annyi balszerencse” után.

S innét érdemes Törőcsik és a következő másfél (vagy kettő és fél) év történéseire figyelni, ami a játék történetében párját ritkítja alighanem.

A nemzeti tizenegy téli dél-amerikai túrájára már biztos kerettagként utazik. Játszik, gólokat szerez, Argentína 5-1-re legázol bennünket ugyan (ellenünk debütál Maradona, alig túl a tizenhaton!), de nem láttuk a meccset, most belefér, gondoljuk, amúgy is 2-0-ra vertük őket szűk esztendeje. Jön haza a gárda, s a repülőtéren Ebedli és Törőcsik a két jó barát a „zöld folyosót” választja persze, az akkor újdonságnak számító hifi-késztséggel a csomagokban. Vámszabálysértés ez, vagy mifene, jön a hír hamarosan: a civil csalásért a válogatottól tiltják el a két labdarúgót. Sőt, Kutas István falhoz állítja Baróti Lajost: válasszon, Törő vagy Ebedli kell neki, mert ketten nem lehetnek a csapatban, rossz hatással vannak egymásra ugyanis! A kapitány a csatárra szavaz, s Ebedli – szerintem a kor legtehetségesebb irányító középpályása – nem lesz válogatott ezután (illetve évek múlva Lakat Károly kétszer, Mészöly Kálmán egyszer beválogatja még). Törőcsik az év hátra levő selejtezőin nem játszhat, se a Szovjetunió (2-1-re nyerünk a Nagy Testvér ellen végre!), se Görögország (3-0) ellen (Kovács István a Vasas centera a középcsatár), őszre „bocsánatot” nyer, kettőt vág a jugóknak, az elsőnél bemutatott bravúrt leírni se próbálom, annyira reménytelen. Pályán van a Bolívia elleni selejtezőkön, gólt szerez itt is, ott is – de ezt írtam már. A lényeg: több mint fél év kimaradt neki a válogatottban tehát. 1978 tavasza maga a reménykedés, a szurkolók jó része Iribar pár hónappal korábbi „ájtétsérő!” meg a jugók elleni csodagólról beszél (egy Haladás-drukker munkatársam szavaira emlékszem: volt négy-öt mozdulata ellenünk [Szombathelyen], Isten bizony majd' összecsináltam magam. Nem igaz, mit tud ez a gyerek!). Megyünk az NSZK-n és Anglián át Argentínába, nagy várakozással. Jött, ami

jött, kiállítás, összeomlás, újabb éves eltiltás, a büntetés föloldása '79 elejétől, aztán – megint leírom – '79. június 16., a végső – szó szerint való – összetörés. Hosszú lábadozás, küszködő játék '80 tavaszától, majd a hír: Törőcsik Szilveszter éjjelén súlyosan ittasan balesetet okozott.

Vajon tud-e ilyen „életrajztöredéket” bárki nagy tehetségű labdarúgó produkálni, akinek a pályája érdemi (midőn nagy reményt ígérve játszott még) része ezzel véget ért? Nos, képes lehetett-e megérteni, földolgozni e sűrű történetet akkor, amikor a megértéshez szükséges látószög és tapasztalat a rendelkezésére sem állhatott? Vélem, nem értette, de nem is érthette, mi történt-történik vele, és miért pont övele! Az önmaga elől való menekülés tán ekkor kezdődhetett. S ettől kezdve a „történetről” egyáltalán nem tudott beszélni már! Arról például, hogy az öntörvényű, csak (!) a játék adta öröm mámorában firkádozni szerető lélek minemű – akkor neki fölismerhetetlen – állapotokkal találkozott Magyarországon. Mert ezek hatásával szemben, szabályokat fölíruló zseniként is, ő védtelennek bizonyult, s – nem tudva róla – önmagát kezdte előbb csendesen, majd módszeresen pusztítani. Arról van szó, hogy a hatvanas évektől málladozó, az ő beérkezése idején meg már gyorsulva porladó magyar (nemcsak) futballetikai viszonyok között az új kihívásra felelni képes „profi” hozzáállást elsajátítani fikarcnyi esélye sem lehetett, sőt, kivételes tehetsége miatt – hisz, ahogy mondta, minden az „ölébe hullott”, nem kellett érte melóznia! – neki volt legkevesebb sansza erre. Élt bele a (magyar) világba, dédelgetve, agyonszeretve, sikeresen, önmaga és közege ambivalens viszonyát nem foghatta föl, de nem is gondolkozhatott jó ideig róla. S ha jöttek a „bajok”, nem értette miért reá jönnek, s miért mindig őt „cseszegetik”. Hisz csak játszani akart, jól érezni magát – azt nem bánta persze, ha a honi viszonyokhoz képest jól megfizetik – mint a legtöbb országlakó abban a langymeleg kádári pocsolyában, s ha jött a soros „baj”, menekült mindenki (hagyjanak békén!), de elsőül önmaga elől.

Minemű környezet kellett volna ahhoz, hogy e játékos tehetségét kiteljesítve világsztárrá legyen? Mivel a külföldre kellett volna mennie (akkor: disszidálnia) kezdetű tételben nem hiszek igazán, illetve e lehetőséggel most nem gondolok, hadd vázoljak olyan „megoldást”, amit bizonyítani nem lehet, ám az alkat mélyrétegére nézvést mégse csak fantáziálgatás talán. Törőcsik András szerintem igenis Magyarországon játszva érhetett volna a tetőre, ha (komolyan mondom!) harminc évvel korábban, Puskásékkal egy időben születik! Az a kor, az a játék, az a futballt körülfonó közeg lett volna a neki megfelelő, világszinten is! De ha 10-15 évvel korábban – mint Albert – látja meg a napvilágot, még mindig sokkal előbbre jutott volna, mint ameddig így jutott, mert az a játék, ami neki lételeme volt, akkor még helyel-közzel világszínvonalon is működött (volna). Makacsul állítom, hogy Albert Flórián például minden ízében a „hatvanas évek”, a totális futball előtti kor játékos volt, s ha tíz évvel később születik, abban az új parancsokra reagálni már képtelen magyar futballközegben játszva – ugyanazzal az alapképességgel! – sosem lesz aranylabdássá. Ahogy Törőcsik sem lett, nem is lehetett, bár szavazatot kétszer is ('77-ben és '81-ben) kapott. Bizonyítani ezt

is képtelenség persze, de vélem, e lélek, aki kora csábos alkalmaihoz is gyorsan asszimilálódott, s jól is érezte magát abban a levegőben – hogy abszurd érvet mondjak –, az időt, amiben élnie adatott, azt „tévesztette el”. Az 1956 után egyre jobban élhető, de morális romlást hozott, velejéig hazug világ nem ennek az öröme és örömatadásra teremtett, eredendően őszinte srácnak és az ő játékszenvedélyének kedvezett. Nagyot mondok megint, de vállalom: ahogy Latino-vits, Huszárík Zoltán vagy Nagy László lelkének sem bizony, bár az ő hivatásuknak nagyon más a természete. Ott tragédiából is csoda születhetett, ami az üzleti parancs hajszolta futballvilágban nem lehetséges azóta sem. Az utólagos értelmezések viszont kegyetlenek, a fociban (ahol csak a napra nap követelt eredmény számít) meg különösen azok!

Nem állítom, hogy Törőcsik a kor, a „rendszer” áldozata lett, de azt igen, hogy sorsa – akkor abban a közegben – szinte törvényszerűen alakult úgy, ahogy alakult futballistaként. A felelősség reá eső része persze nem tagadható, ám tudható, hogy – labdarúgásban különösen – a zseni zseniálissá csak más zsenik-zseniközeliék közt lehet, s legyen bármily tehetséges, csapatjátékban az őt is determináló állapotot a legritkább esetben haladhatja meg. A futballnak van egy különleges sajátossága a sok-sok jellemzője mellett. Benne a kegyelmet nem ismerő küzdelem atavisztikája – van, aki „háborúpótléknak” nevezi! – a játékosság tüneményének, örömeinek szintén ősi áhítatával szétszálazhatatlanul keveredik, s ma mindent megtesznek e játék urai, hogy az előbbi „jelleg” legyen a piacon egyértelműen. Törőcsik lelke, játéka meg az utóbbi „faktorhoz” tartozott menthetetlenül. Nem tehetett róla, volt, aki volt, ilyennek teremtette Isten őt. (Ezért, ha hasonlítgatásra kér valaki fiatalabb szurkoló, Ronaldinhót nevezem meg, ha muszáj, aki szintén nem sokáig bírta a „magaslati levegőt”).

Élete ezért példázat, hisz emléke megmarad. Az a rész is, ami fáj, s az is, ami az örömet idézi föl. Nála nagyobb érzelmeket kiváltani senki sem tudott, s a futball legszebb adományát hagyta reánk. Itt járt köztünk, játéka kegyelmi pillanataival derűt csalt az arcokra, azt ültetett a szívekbe is, s most lénye belelobbant a végtelenbe. Ember volt, nagyon esendő, aztán sokat szenvedő ember, ez bizonyos, de hiszem, tisztességtelen lélek nem lett pillanatokra sem.

Halála napja, július 9. óta egyre Zrínyi Miklós döbbenetes négy sora jut eszembe, ha reá gondolok. Tán mert – 335 esztendő különbséggel – ugyanazon a napon születtek ők?¹ „Befed ez a kék ég, ha nem fed koporsó, / Óram tisztességes csak légyen utolsó. / Akár farkas, akár emésszen meg holló, / Mindenütt felyül ég, a föld lészen alsó.”

Békesség legyen veled, Törőcsik András!

1 Mindig úgy tudtam – ez szerepel a magyar irodalmi lexikonokban is – Zrínyi Miklós 1620. május 1-én született. (Törőcsik 1955. május 1-én.) Néhány éve új dokumentum került elő, amely szerint a költő és hadvezér pontos születésnapja május 3. Ám ezen írás idejére hadd engedjessék meg a korábbi emlékhöz és adathoz való ragaszkodás joga nekem! Itt talán megbocsátható!